

Razglobljeno vreme: NOVI AUTORITARIZAM I ETNIČKI NACIONALIZAM

Savremeni svet užasno je kompleksan sistem. Manjak ideologije primetan je bio još pre dvadeset godina, kad se Fukujama svrstao u onu dijahronu grupu ljudi koji smatraju da je sve već izmišljeno do njihovog vremena i teatralno proglasio kraj istorije. Doduše, i pre nego je zucnuo, balkanski nacionalizam se potrudio da ga demantuje, ali to, opet, nije sprečilo krunjenje ideologije kao mehanizma konstituisanja političkih narativa. Ivan Krastev je nedavno afirmisao koncept "novog autoritarizma" da bi označio mehanizam vladanja i upravljanja društvom na teritorijama bivšeg istočnog bloka, najviše u Rusiji: ideološki sistemi gube na značaju, društva se pretvaraju u društva interesa, a nacionalizam ili religijski fundamentalizam ispunjavaju prostor koji su ranije ispunjavale ideologije. Međutim, ostaje nejasan mehanizam koji novi autoritarizam proizvodi i koji do ideološke praznine dovodi. Zašto je uopšte ono što se zove "novi autoritarizam" autoritarizam i zašto je autoritaran? Autoritarne režime, suprotno uobičajenim mišljenjima, ne čini njegova nedemokratskost. Autoritarni režimi vrlo često na vlast dolaze legalnim (ako ne i legitimnim) putevima. Problem je u tome što autoritarni režimi posle dolaska na pozicije sa kojih se može odlučivati uništavaju neke od uslova koji su neophodni za funkcionisanje demokratskog društva. Jedan od preduslova je mogući pluralizam mišljenja, pozicija i strategija razmišljanja, što su uslovi mogućnosti konflikta mišljenja iz kojeg najbolje i najkvalitetnije izađe kao najbolje i najkvalitetnije. Autoritarizam, međutim, ograničava broj ovih pozicija (često i na samo jednu), pa je stoga autoritarizam sa jedne strane antidemokratski čak i kad je legalan i na demokratski način izabran, a sa druge strane on je

antipolitički jer onemogućava sukob mišljenja time što neka mišljenja ili strategije mišljenja diskvalifikuje i pre tog sukoba. Tu dolazimo do pitanja sa početka: ko to izbacuje ideologiju iz političkog i kako? Kao i veliki broj ostalih problema, ja ga identifikujem u nacionalizmu, posebno u etničkom nacionalizmu. Ovakvi diskursi izgrađeni su na hroničnom manjku političkog: nema vrednosti, nema kantovskog kategoričkog imperativa, nema interesa, nema razlika, nema sukoba, nema podela. Nacionalizam, zapravo, ne pretenduje uopšte da bude stav, ili mišljenje, već pretenduje da sebe proizvede u nespornu činjenicu kao što je nesporno da je voda mokra: Svi smo mi jedan narod/nacija. Put nacionalizma je predodređen logikom koja ga je proizvela: svi ljudi su prirodno (ili nekako drugačije transcendentarno ili prediskurzivno) podeljeni u nacije. Dakle, nema vrednosti, dogovora ili bilo kakve politike, jer nacije, po mišljenju nacionalnih demagoga, nisu stvar političke odluke, dogovaranja ili kompromisa ili vrednosti, već jednostavno... jesu. Utoliko se nacionalizam može izdvojiti kao odraz intelektualnog kukavičluka. Kompleksno savremeno društvo ispresecano je kategorijalnim sistemima, a njih može biti bezbroj i po bezbroj osnova, pa i podela unutar jedne grupe može biti bezbroj. Da stvar bude gora, vremenom se kategorizacija usložnjava, pa trenutno živimo u vremenu u kojem je društvo neverovatno kompleksno, a nove podele unutar društva se, globalizacijskim procesima, stalno javljaju. Utoliko, na nove probleme potrebno je odgovarati izgradnjom sistema koji može stalnu proizvodnju novih i novih kategorija, grupa, interesa, pozicija i strategija mišljenja da bez radikalnih potresa amortizuje, kao što je, na primer, tehnokratsko/ politički model Evropske unije. U svakom slučaju, problemi uvek za jedan korak vode, a rešavanje tih problema društvo usložnjava, ali mu obezbeđuje i energiju za funkcionisanje. Izrazita kompleksnost društva može biti teška za mentalnu obradu: sve kategorije su nestalne, neutemeljene, stalno preselive, "nomadske" i pokretne. Jednostavno rečeno, ne postoji tačka koja je stabilna i iz koje možemo društvo premeriti i shodno

tome skrojiti mehanizam i strategiju koji će na probleme, jednom za svagda, odgovoriti. Nepodnošljiva nestalnost društva jeste činjenica, ali neki se sa činjenicama nisu pomirili i nacionalizam je, ponekad, odgovor upravo na ovaj mentalni bol. Nacija je za nacionaliste kategorija koja može da uvede pravi i originalni red u ovako diversifikovano i potencijalno uvek podeljeno društvo. Kukavičluk koji se u nacionalizmu pokazuje je kukavičluk od nesigurnosti kategorija kojima se operiše i od imaginarnog haosa koji, zbog nestalnosti i pokretljivosti kategorija, može da zadesi društvo. Odgovor nacionalizma je potiskivanje tih podela i njihovo premazivanje naizgled univerzalizujućom kategorijom nacije/ nacija i univerzalizujućom, prediskurzivnom podeljenošću. Konsekventno, cilj nacionalizma je materijalizacija te prediskurzivne podeljenosti i sinhronizacija stvarnosti sa tim imaginarnim modelom, materijalizacija koja se najbolje ogleda u zahtevu za "sopstvenom državom" i sinhronizacija koja treba da rezultuje sinhronizovanim jedinstvom naroda i "njegove" države. Ovakav pokušaj materijalizacije imaginarnog modela može da proizvede neograničenu količinu nasilja, koje je inherentno ovakvom načinu razmišljanja i koje se javlja kad god se ovakav projekat pokrene. Ali, tu se ne nalazi kraj problematike. Pošto se iscrpljuje na neostvarivim i uzaludnim materijalizacijama imaginarnih kategorija, nacionalizam za nužnu posledicu ima minimalizaciju političkog. Zahtevano i željeno jedinstvo kategorije ne može da identifikuje političke podele unutar te nacije i ne može da izgradi situaciju u kojoj je artikulacija tih podela moguća bez drastičnih posledica. Jednom rečju, pošto zahteva jedinstvenost nacije i pošto polazi od teze da su nacije uvek već neke jedinstvene i homogene kategorije, nesposoban je da pruži bilo kakav odgovor na socijalnu, ideološku ili bilo koju drugu heterogenost unutar društva. Na kraju krajeva, cilj nacionalizma, posebno onakvog kakav se pojavio na Balkanu, nije izgradnja funkcionalnog društva, društva koje ima mogućnosti da odgovara na probleme ili unutrašnje heterogenosti. Etnički nacionalizam kreće od toga da je funkcionalnost društva urođena jednoj

naciji i da je nacija sama po sebi funkcionalna. Samo ako se u dovoljnoj meri materijalizuje ona imaginarna podeljenost. Stoga nacionalizam ne može da ima za sopstveni cilj izgradnju bilo koje institucije: jedini cilj je izgraditi nacionalne države (materijalizacija imaginarne strukture), a funkcionalnost tih društava dolazi sama od sebe. Kao Hamlet, etnički nacionalizam ne može da reši sopstvene stvarne probleme rešavajući kosmičke nepravde i gurajući u sadašnjost (obično nasiljem, fizičkim, koliko i simboličkim) "imaginarne stvarnosti". Za etnički nacionalizam, vreme je ispalo iz zgloba, izleteli smo iz neke idealne struktuisanosti, pa se moramo u takvu struktuisanost ponovo vraćati. Sve vreme ne shvatajući da se vreme nikad ne može uzglobiti i da energiju za funkcionisanje društva čini upravo njegova bolna i neizlečiva razglobljenost. Posledica je potpuni gubitak političkog i kao mehanizma odlučivanja, i kao mehanizma amortizacije. Društvo zbog tog gubitka počinje da se razvija matematičkom predvidljivošću mehaničkog aparata, pa i u pravcu društva "koje nema ništa sem interesa", što i jeste definicija novog autoritarizma sa početka. Etnički nacionalizam, dakle, nije samo "koska" koja se "podmetne", dok građanima neko reže meso sa kostiju, već jedan od ključnih uzroka takvog društva. Naravno, nacionalistički narativi zaista mogu da služe kao "plombe" (i zaista i služe tome), koje ispune ideološku prazninu, ali ne smemo zaboraviti da je upravo nacionalizam u isto vreme glavi uzročnik te praznine i da on konstituiše mehanizam proizvodnje te praznine.

Piše: Stefan Aleksić